

SAJÁTOS TUDATUNK TÖRTÉNELMI GYÖKEREI

Az erdélyi magyarság és a román nép hagyományainak sokszázados összefonódása gazdag tanulságok forrása mindannyiunk számára. A civilizáció útjához fejtett minden kő, a belső elnyomók és külső leigázók ellen vívott minden harc közös sorsunk idézi. Történelmünk marxista szellemű feltárása az osztálykizsákmányolás és nemzeti elnyomás elleni küzdelem sokszínű, de egymáshoz illő szálait bontogatja hazánk, a szocialista Románia múltjában.

A gazdasági-társadalmi folyamatok, szellemi áramlatok bűvópatacai és zuhatagai egymáshoz fűztek minket, románokat, magyarokat, németeket és más nemzetiségűeket, e tájaiban is oly változatos és mégis egyöntetű földön. A szürkének mondott mindennapok, az érlelődés hosszú szakaszai és a szabadságharcok, forradalmak vajdúdó ugrásai egyaránt sajátos nemzeti alkatunk és egyben közös gondolataink törvényszerűségeire ítenek.

Történelmi örökségünk elemzése mindannyiunk számára tájékozódásul és erőforrással szolgál. Eligazít a múlt szövevényeiben s főként a jelen kérdéseiben. Lehetséges teszi időbeli és térbeli távlatainak áttekintését, a közös feladatok felmérését és tudatos vállalását.

Már az együttélést megelőző korszakok is sok közös kérdést jeleznek mindannyiunk számára.

A történelem előtti koroktól az ókoron át a homályosan derengő középkorig sok-sok évezred temérdek emlékét őrzi lábunk alatt a talaj. Tűzhelyek, cserepek, szerszámok, szobrok, fegyverek, ékszerek és temetkezési helyek, több ezer éves halmok, erődítések, fórumok, arénák és templomok időtálló maradványai néznek ránk a föld alól.

Az események összefüggő képét mind világosabban felmutató hűbéri korszak már különböző anyanyelvet s szokásokat megtartó és őrző lakosság, különböző eredetű, testi és lelki alkatú ősök együttes alkotása. És hány meg hány itt alighogy szálalást vert, máris felszívódó vagy tovább vándorló népcsoport járult még hozzá ehhez a múlthoz!

Népi hagyományaink más-más gyökerű, színezetű, de egymást dinamikusan kiegészítő emléke ma is kihat a jövőre, egymás jövőjére. Századokon át kimutatható a kölcsönhatás s a szívós gazdasági, társadalmi és művelődésbeli kapcsolat különböző nyelvű lakosaink között. Fába és kőbe vésett, falra festett, szőttesbe és varrotasba font, táncban és éneken kifejezett ősi kultúrák csengnek itt össze. Mesterséges ellentétkeltés, nemzeti önzés, egymás értékeire törő elvakultság nem tudta megakadályozni, hogy a történelem viszontagságos és nemegyszer egymással szembekeverülő útjain románok, magyarok, németek egymásra találjanak a mindannyiukat sújtó hódító hatalmak elleni küzdelemben.

Ne fessük rózsaszínűre, de színtelenre sem, és gyászba se vonjuk ezt a múltat. Ne hallgassuk el a tudatos uszítással vagy öntudatlan ösztönösséggel néha egymás ellen szegülő erőket. De ne vájkáljunk a múlt sebeiben, annyi túlzás, ferdítés, fél-

homály után merjük a gőgöt és elfogultságot szítókkal szemben azt hangsúlyozni, ami már a múltban is összekötött minket

A Román Kommunista Párt 1972 júliusában tartott Országos Konferenciájának a nemzeti kérdéstről hozott határozata világosan leszögezi: „A román és a más nemzetiségű dolgozók évszázadok óta [...] megtanulták ismerni, tisztelni és becsülni egymást. Mindazt, ami az évszázadok során a románok és a más nemzetiségű dolgozók lakta tájakon megvalósult, közös munkájuk eredménye.

Annak ellenére, hogy a múlt rendszerben a kizsákmányoló osztályok, nemzetiségüktől függetlenül, osztályuralmuk biztosítása érdekében a nemzeti uszítás politikáját gyakorolták, a társadalmi és nemzeti mozgalmak történelme nagyszerű példákkal szolgál a munkások, parasztok, értelmiségiek nemzeti különbség nélküli testvéri harcáról a hűbéri és polgári-földesúri elnyomás ellen, a társadalmi és nemzeti igazságért.“

*

Az osztálykizsákmányolás és nemzeti elnyomás ellen küzdő különböző nemzetiségű tömegek összefogását a marxizmus a társadalmi fejlődés egyik fő tényezőjének tartja; azt hangsúlyozza, ami a megosztó nacionalizmussal szemben az egységet erősíti.

A dialektikus és materialista történelemszemlélet rámutat arra, hogy a különféle népek nemzeti fejlődésében, a különféle országok termelőerőinek kibontakozásában fennálló egyenlőtlenség szorosan összefügg a nemzeti, a gyarmati elnyomással, a kapitalizmus más-más fokú és ütemű fejlődésével.

Bár gyökerei valójában visszanyúlnak a hűbéri, sőt a patriarkális korszakba, a nemzeti tudat és érzés különös élességgel mégis a hűbéri rendszer bomlásakor, a tőkésrendszer térhódítása, a városi kultúra terjedése, a polgári nemzetek keletkezése idején jelentkezik. A nemzeti tudat és érzés a tőkés fejlődés útjára lépő többnemzetiségű államban az uralkodó és elnyomott népek között bonyolult ellentmondásokhoz vezet.

Mindenesetre a nemzet, a nemzeti állam keletkezése idején hazafinak, patriótának azt nevezték, aki a főuri kiváltságok ellen, az idegen elnyomás ellen, a demokratikus szabadságjogokért állt ki. Mást értett ezen a polgárság (és a polgárosodó középnemesség) s mást a parasztság (és a kurtanemesség). S többféle ellentétes értelmezése volt a hazafiságnak a több nemzetet egybefoglaló, dinasztikus birodalmakban, mint például a Habsburg-monarchiában.

A polgári nemzeti felfogás — különösen alárendeltségi viszony vagy területi elletét esetén — az önmagáról alkotott történelmi kép szépitésére, más nép történelmi képének torzítására vezetett. De lényegében az elnyomó vagy elnyomott jelleg cáfolta vagy igazolta az adott helyzetben egy nemzeti eszmény vagy akár mítosz, legenda pozitív társadalmi szerepét, határozta meg maradi vagy haladó voltát.

A nemzetnek az egész nép egységét jelző fogalma természetesen többnyire nem terjedt túl a vagyonos osztályok határain. Talán túlozva, de lényegére tapintva értelmezte ezt a helyzetet Jókai Mór az 1849-es forradalmi év válságos napjaiban, amikor mindjobban kiéleződtek a szabadságharc lendületét bénító belső ellentmondások: „Azt hittük, hogy népünk van. Pedig nincs. Mi volt, nemességünk volt az, a földművelő nagy tömeg előtt ismeretlen volt a szó: haza.“ (*Életképek*)

A parasztságnak és városi kisembereknek is volt már a koraközépkorban olyan haza-eszménye, amely az 1437-es felkelésben Budai Nagy Antallal és Virágosberki Oláh Károlyal az élen vívta meg harcát, a „szent királyokra“ hivatkozva,

de valójában a patriarkális katonai demokrácia maradványait érte ezen. Ez a haza-eszmény, amely a bocskoros nemeseket s az alsóbb papságot is magával ragadta, a tényleges nemesség, a főpapság, a szász patríciusok és székely primorok kiváltságaival száll szembe.

Moldvához és Havasalföldhöz hasonlóan, Erdélyben — a magyarországi nemesi bandériumokkal ellentétben — a XV. század elején még „hadiszabályzat határozta meg a török beütés idején kiállítandó paraszti (nemcsak székely!) kontingens arányát... A parasztságnak itteni felfegyverzettsége és fegyverforgató gyakorlata magyarázza mind az 1437. évi parasztfelkelés átütő katonai sikereit, mind a szoros kismanesi-paraszti szövetséget, mind az itt egyedülállóan pregnáns módon megfogalmazott »paraszti rendi« elképzeléseket. A felkelők önmagukat politikai *univerzitásnak* tekintették, melynek részesednie kell Erdély közügyeinek intézéséből“.

(Szűcs Jenő: *A nemzet historikumja és a történelmi szemlélet látószöge*. Budapest, 1970.)

A közös érdektudat, különösen az erdélyi fejedelemségben, széles néprétegekre terjedt ki. Az oszmán pasák és osztrák zsoldosvezérek kegyetlenkedésével szemben felismerhető egyfajta társadalmi és nemzetiségi egyensúlyra való törekvés a reális szemléletű fejedelmek politikájában, Hunyadi János, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Bethlen Gábor és II. Rákóczi Ferenc idején. A Moldvával, Havasalfölddel való szövetség, közép-kelet-európai arányokban kiszélesedő önvédelmi és egyensúlyozó politika „csakazértis“ öntudatával keresett kiutat a jövőben.

Ez a fejlődés a török hódítás területein megállt, visszaesett. A Habsburgoktól megszállt részekben, a voltaképpen magyar királyság területén a végvári hősök példamutató kiállása ellenére viszont egészen másképp alakult a helyzet.

*

A középkori magyar nemesség, bár eredete különféle, a honfoglaló törzsek egyenes ivadékának tartotta magát, a magyar királyság elnyomott népeit pedig (de csak a közrendűeket), a magyar jobbágyokkal együtt, a legyőzöttek jogosan szolgaságra vetett származékainak tekintette. Ez az osztálygóg élt tovább a „vezetésre hivatottság“ hamis mezében.

A kezdetben ezt ellensúlyozó, pozitív előjelű polgári hazafiság is mindinkább negatív tartalmúvá vált. A Habsburgokat dicsőítő szellemben megünnepelt „millennium“ alkalmával a vezető rétegek nagyon is tudatában voltak annak, hogy „a függetlenség egyben a nemzetiségi veszedelemmel szemben fennálló védettségnek és az egységes nemzeti állam fikciójának is végét jelenti. [...] A kapitalista polgárnak szüksége volt a nemzetiségi területek nagy nyersanyag-lelőhelyeire [...] akárcsak a dzsentrinek a nemzetiségi közigazgatási állásokra.“ (Horváth Zoltán: *Magyar századforduló*. Budapest, 1961.)

A földesurakkal megalkuvó s uralkodó osztállyá váló burzsoázia a hazafiság és a nemzeti öntudat fogalmainak elferdítésével tulajdonképpen saját elnyomó és kizsákmányoló jellegének álcázására törekedett. A nemzetieskedő, hazafiaszkodó frázisokkal a hazafiságot igazi tartalmával hozták ellentétbe.

A század elejének marxista szociológusa, Szabó Ervin már 1902-ben világosan kifejtette: „Ha hazaárulás az, hogy felemeljük a hazugságból, a képmutatásból szőtt és Magyarország szabadságszerető népeit a már megfulladással fenyegető sűrű fátylat, ha hazaáruló az, hogy az igazság és a jog számára utat törünk, akkor a »hazaáruló« elnevezés nem szitok számunkra, hanem kitüntetés, amelyet ezerszer jobban szeretünk, mint a »magyar hazafi« nevet — úgy, ahogyan azt az urak képviselik.“

Bár sok a hasonlóság köztük, mégis különbséget kell tennünk az uralkodó nemzet és az elnyomott nemzet vagy nemzeti kisebbség burzsoáziája, annak nemzetfelfogása között. Különbséget kell tennünk a hatalmon levő és a nemzeti elnyomást meghosszabbítani igyekvő burzsoázia, valamint a nemzeti szabadságért a néptömegekkel szövetező, a hatalomból kiszorított burzsoázia között.

Lenin élesen elkülöníti a nacionalizmusnak mint a társadalmi, az osztályproblémákat a nemzetivel elfedő felfogásnak két válfaját: az uralkodó nemzet, valamint az elnyomott nemzet és nemzeti kisebbség nacionalizmusát, hangsúlyozva az utóbbinak az elnyomatás ellen irányuló demokratikus magvát.

Az Osztrák—Magyar Monarchia szétbomlása után az azelőtt elnyomott népek burzsoáziája vállalta az elnyomó szerepét a nemzeti kisebbségek fölött.

A két világháború között a román tőkés-földesúri hatalom az erdélyi magyar tömegeket, sok százados együttélés után, holmi „jövvényeknek” tekintette, leigázók származékainak, egy kalap alá véve a földmívest a magnással, a munkást a tőkessel. Mindannyiukat „ezeréves elnyomóknak” állítva, lényegében éppen a volt magyar uralkodó osztályokat mentette fel történelmi felelősségük alól, s a nemzeti elnyomatással is voltaképpen az anyagi lehetőséget nélkülöző magyar kisémbereket sújtotta. A magyar tőkésekkel és földesurakkal együttműködve végső fokon a magyar néptömegekkel, a román néptömegek szövetségeseivel szemben hirdetett megtorlást „történelmi igazságszolgáltatás” címen.

A polgári nacionalista történetnézet, bármilyen színezetű lett legyen, valójában osztályelőjogokat igyekezett igazolni. „Örökös” és „természetszerű ellentétokről” értekezett, s „más kenyeren élősködő idegeneknek” bélyegezte az uralkodó nemzettel együttélő nemzetiségeket. A történelemben pedig azokat a mostoha körülmények folytán előállott mozzanatokot élezte ki, sőt tüntette fel törvényerőként, amelyek a különböző nemzetiségű dolgozókat magukat is átmenetileg viszályba, ellentétes táborokba taszították.

A magyar és román tőkés-földesúri rendszer nacionalista előítéleteit messze a múltba vetítve próbálta igazolni saját elnyomó politikáját.

A történelmi fejlődés fővonala azonban, különösen Erdélyben, már a középkortól az anyanyelvűkhöz, népűkhöz ragaszkodó dolgozó tömegek egysége volt. Szellemi kiválóságaink pedig ugyanazokat az egyetemes haladó eszméket hirdették a huszitizmus, a humanizmus, a reformáció, a felvilágosodás, a jakobinizmus és a forradalmi demokrácia áramlatában.

Lenin meghatározása szerint „a hazafiság egyike a legmélyebb érzéseknek, mely elkülönült hazák évszázados és évezredek fennállása során gyökeresedett meg”.

A saját népéhez, nyelvéhez és a szülőföldhöz való ragaszkodás a különböző országok és az egyes társadalmi rétegek sajátossága szerint más- és másképpen nyilvánult meg. Más volt a hazafisága a középkorban a nemeseknek és városi patriciusoknak, akik vagyonukat, kiváltságaikat féltették a külső betörőktől, hódítóktól, s ismét más a tömegmészárlástól, emberrablástól rettegő, földhöz kötött köznépeknek. Más színezetű volt a szülőföld szeretete a különböző népcsoportok esetében is. De a közös külső veszély néha egy táborba tömörített kiváltságos urat és köznépet, különböző nyelvű és szokású, de egy országban élő népeket.

Az osztálykizsákmányolásra épült társadalmi rendszerekben a haza fogalma azonban, a tartósan összeötvöződött nép, illetve népek azonos vagy rokonvonásain kívül, a nemzedékeken át munkált és védett szülőföldön kívül mindig visszatükrözte az osztályrétegződés folytán szétágazó érdekeket, s az országban élő kü-

lőnféle népek vagyonos köreinek versengését, amely a nemzeti viszály szításával nemegyszer bontotta meg a sorokat a közös ellenség előtt.

A harácsoló főurak többször kerültek ellentétbe az összlakosság önvédelmi érdekeivel, és néha habozás nélkül alkura léptek a leigázókkal. S ha egy-egy messze tekintő államfő vagy hadvezér szűkebb körű osztályfelfogásán felülemelkedve s a patriarkális hagyományokat követve, csapataiba a társadalmilag kismimizettek tömegeit is besorozta, így könnyítve sorsukon, számítania kellett az oligarchák pártütésére. De volt valami, ami a válságos időkben a lakosságot külön népiségével és társadalmi rétegződésével együtt hol lazábban, hol erőteljesebben, de összefűzte. A békés munka, az emberibb élet az, melynek az eredményeit, aránytalanul bár, mégis együtt élvezték. Az ilyen múltbeli hajszalgyökerek szintén szerves részei megmáshíthatatlan történelmi sorsközösségünknek.

Szocialista hazafiságunk új, minőségi tartalommal telítve épül a múltbelire. A szocialista hazafiság egységbe fonja országunk bármely nemzetiségű és anyanyelvű állampolgárát. Ezt a hazafiságot az anyanyelv, a sajátos hagyományok és szellemi értékek megbecsülése és fejlesztése, kölcsönös tisztelete jellemzi, s annak a szűkebb és tágabb szülőföldnek, országnak a szeretete, amelyet valamennyiük közös munkája művelt és közös vére öntözött.

Nemzetiségi szemléletünk földrajzi vonulatában is sokszínű. Benne van a Kárpátok csúcsaitól a dombvidékig a tágabb és szűkebb szülőföld, tájegység képe. Szellemi fronton pedig benne van ebben a szemléletben a haladás igénylése, a társadalombíráló szellemtől a demokratikus és szocialista forradalmak eszmeköréig. Benne van a városi és népi művelődési hagyományok összefonódása, antagonizmusok feloldása, a vegyes lakosságú s azonos nemzetiségű falvak, falucsoportok, a keveredő városok változatos élete.

A természeti környezet és a társadalmi rendszer tükröződése mellett tudatunk szerves tartozéka a múltból örökölt gazdag szellemi hagyomány, amely dialektikusan oldódik fel hazaszeretet, népiség, korszerű haladás, szomszéd népekkel való összefogás és európai horizont szívós és szerves igénylésében.

Az erdélyi magyarság sajátos tudata kétségtelenül nem fél évszázados, hanem régebbi történelmi termék. Ez a tudat az ittélés és a román néppel való együttélés folytán sajátos keretben nyilvánult meg a természeti és társadalmi környezet s a népvándorlás utolsó hullámai hatása alatt, amely kezdettől fogva önvédelmi szerepre készítetett minket.

A Kárpátok és a Duna-medence népeire nyugatról, keletről és délről nehezedő hatalmi nyomással szemben a közép-kelet-európai összefogás védekező és egyensúlyozó politikája különös élességgel jelentkezett ennek magjában, az aránylag földrajzilag védett, de társadalmi viharoknak, idegen invázióknak állandóan kitett Erdélyben. Osztály és etnikum súrlódásai közt nem egy vezető személyiségben nyilvánult meg tudatosan az, ami a néptömegekben ösztönösen érlelődött: a történelmi bölcsesség, a nagy vészekkel szembeni összefogás.

Nem nosztalgias romantika, nem a múlt antagonizmusainak idealista kendőzése, nem a főúri világ visszavágyása, hanem a román, magyar, német kismemberek egymáshoz való igazodása az az örökség, amit tragikus veretű történelmi prózánk Kemény Zsigmondtól Sipos Domokosig és Kós Károlyig egyaránt hordozott.

Az erdélyiség tudata persze másképp tükröződött az egymással alkura kényyszerült nemesség, szász és székely főemberek, valamint a jobbágyság, a székely köznép és városi plebejusok összeforrt soraiban. De az osztályellentétek mellett, amelyeket a patriarkális maradványok nagy száma erősen tompított, különösen a románok és székelyek soraiban, tekintetbe kell vennünk azt is, hogy Erdély tár-

sadalmát már az évezred elejétől önvédelmi berendezkedésre kényszerítették a besenyők, kunok, úzok, majd a tatárok és végül az oszmán-törökök betörései.

Fejlődésünkben a nyugati országok városaival vetekedő erdélyi városok XVI. századi társadalmi differenciálódása ellenére (a patriciusok uralta Szeben a magyar főnemeseknek is menedéke; a plebejus befolyású Kolozsvár, Torda, Enyed viszont az 1437-es paraszti felkelők mellé áll) az inváziók veszélye a városok, a nemesi vármegyék és a székely had elé közös célokat is állított.

Magyar nemesek, román és szász kiváltságosok csapatai, a székely sereggel közösen már az együttélés kezdetétől küzdenek külső támadók ellen. A különböző patriarkális népi kereteket őrző és egymással összeillesztő korai feudális Erdélyben országgyűlésbe jöttek össze nemcsak a magyar, román és szász urak, hanem a szabadparasztok küldöttei is. Mindez együtt járt az osztályellentétek rendkívüli kiéleződésével. A főpapi visszaélések ellen fellázadó vízaknai szász sóvágók már 1277-ben felégitik a gyulafehérvári püspöki udvart. 1371-ben a Déva várához tartozó négy román körzet kenézeivel az élen lázad fel, követelve az ősi „román jog” tiszteletben tartását. S az első nagyszabású közép-délkelet-európai parasztfelkelés Erdélyben tör ki.

Az oszmán had már a XVI. század végétől mind sűrűbben tör a kincses Erdélyre, de erős ellenállásra talál. Hasonló folyamat megy végbe Havasalföldön és különösen Moldvában, főleg annak északi részén, amely Nicolae Iorga kifejezése szerint „Bizánc után Bizánc” lett szellemi síkon. A görög freskófestők éppen úgy menedéket leltek itt, mint a bibliát magyarra fordító husziták és a levért székely felkelők.

Az erdélyi és moldvai, de az invázióknak még jobban kitett havasalföldi tudatban is a városi kultúra fejlődése és a népművészet megújuló virágzása mintegy összecsengve talál kölcsönös ihletésre a középkor véres századaiban. Nemcsak frástudók, nemesek, polgárok, papok, hanem közszekelyek és jobbágyok, az elnyomottság érzését társadalmi vagy nemzeti síkon érző bújdosók énekelték: „Elindultam szép hazámból...”

Nem volt ebben semmiféle nacionalizmus: ez a szülőföld érzéstartó szeretete. Hiszen a nemesi Magyarországhoz, mint Molnár Erik hangsúlyozza, „Erdély nem tartozik hozzá, Erdély külön feudális államszervezet, ezért más haza, mint Magyarország”. (*Vita a magyarországi osztályküzdelmekről és függetlenségi harcok-ról*. Budapest, 1965.)

A millenniumi ünnepek görögtüze hagyott nyomot a magyar átlagpolgár nacionalizmusában, és nem az évszázadok hagyománya. Még a konzervatív, sőt alapjában Habsburg-barát Székfű Gyula is, aki azonban számolni tudott a történelmi tényekkel, keserű iróniával írta: „Nagy-Magyarországról álmotdák, melynek határait három tenger mossa ismét — mintha már valamikor mosta volna.” Ebben a millenniumi képben természetesen benne van az Anjouk birodalma is, csak éppen az Árpád-kori nem, s még kevésbé a mohácsi vész utáni.

Természetesen az államférfi Tisza Istvánban, a magyar uralkodó osztályok törekvéseinek legerőteljesebb képviselőjében nincsenek ilyen önáltatások. Ő tudja, hogy a Habsburg-monarchiának és a benne levő fél-független magyar államnak legsebezhetőbb oldalát éppen a lakosság többségét kitevő más népek, azaz a nem-németek és nem-magyarok alkotják. S azzal is tisztában volt, hogy ennek a kérdésnek legváltóságosabb része Erdély, azért is, mert román többség lakja, s azért is, mert a meglévő, de ki nem teljesült román nemzeti állam vonzóerejét sem lehetett semmiféle machinációval nemlétezővé tenni.

Tisza azonban hajszálnyit sem volt hajlandó változtatni elnyomó osztálypoli-

tikáján, s az általános választójogot minden engedményénél végzetesebbnek tartja, mert az a „nemzeti államot“ (azaz annak mesterségesen fenntartott fikcióját) „végképp megsemmisítené“.

*

„Nemzetiség“ vagyunk, külön nyelvűek, szellemi alkatúak és tudatúak, akik a román néppel történelmileg összefonódva élünk. Számbeli kisebbségben vagyunk, és jórészt szórványosan helyezkedünk el román többségű vagy román környezetű tájakon. De nem mondunk „nemzeti kisebbség“-et, vagy legalábbis általában nem (noha a nemzetközi szóhasználatban elkerülhetetlen!), mert ez a kifejezés arra a korra emlékeztet, amikor jogaink is kisebbségiek, vagyis megnyirbáltak voltak, s ezt e szóhasználatlaltal is éreztették velünk. „Nemzetiség“-en azonban nem azt értjük, amit az angolszász „nationality“ vagy a szovjet szóhasználatban a „narodnoszty“, vagyis egyazon etnikumú, nyelvű és kultúrájú népességet, állami hovatarozástól függetlenül. A francia „nationalité“ sem felel meg annak, mert egyszerűen állampolgárságot jelent. „Nemzetiség“-en országunkban minden nyelven a román néppel együttlakó, kisebb számú, de vele a szocialista demokrácia alapján teljes egyenjogúságban élő, román állampolgárságú népcsoportot értünk országunk határai között.

Szocialista hazafiságunk együttes kibontakozása az itt élő román, magyar, német és más nemzetiségű néptömegek sok százados szabadságharcának, a munkásosztály küzdelmének eszmei és erkölcsi követelményeiből, a szocialista nemzetköziség és hazafiság dialektikusan egybefűződő gondolati és érzésszelmi tartalmából fakad.

„Vegyük át a történelmi múltból mindazt — mondta Nicolae Ceaușescu elvtárs a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Országos Tanácsának plenáris ülésén 1971 márciusában —, ami haladó, ami egyesíti a népeket, küszöböljük ki mindazt, ami a volt uralkodó, kizsákmányoló osztályok befolyását képviseli. [...] A román, magyar, szerb, német dolgozók mindig együtt küzdöttek és dolgoztak; éppen ennek a ténynek köszönhetően tudtak helytállni a viharokkal szemben, tudtak leküzdeni egyes uralmi tendenciákat, amelyek végső soron felszámolták volna valamennyiünk nemzeti létét.“

Feleleveníteni a múltból a sajátost és általánost, a szabad nemzeti léthez és a szocialista hazához vezető viszontagságos út emlékeit, mindez lényeges tényezője a polgáriból szocialistává vált román nemzet és a magyar, német, szerb, ukrán nemzetiségek testvériségének most, amikor egyenlő jogok birtokában kezünkbe vetjük közös sorsunk tudatos irányítását.

Történelmi feladatunk az olyan összegezés, amely a munka és alkotás erőinek sokszázados gyümölcsöző összefogását hangsúlyozza. Nem lehet eléggé ösztökélni ezt a munkát, hiszen akik (oly gyéren) gyakorolták ezt, minden oldalról ellenállással találkoztak, s elszántság kellett kitartani a testvériség hirdetése mellett. Bizony nem volt ez kitaposott út. Az előítéletek terjesztéséből viszont annál többen kivették a részüket. S hányan szenvedték át a magyar és román nacionalizmus porhintése, zavarkeltése következtében a kétoldalú konok elfogultság támadásait!

Nem kérkedhetünk azzal, hogy kimondtuk az utolsó szót ebben a kérdésben. Feladatunk buzdítással szolgálni a kutató törekvésekre a megnyílt lehetőségek közt. Folytatnunk kell Nicolae Bălcescu, Kőváry László, George Barițiu, Szilágyi Sándor, Márki Sándor demokratikus műveit, Bitay Árpád, Veress Endre szorgos gyűj-

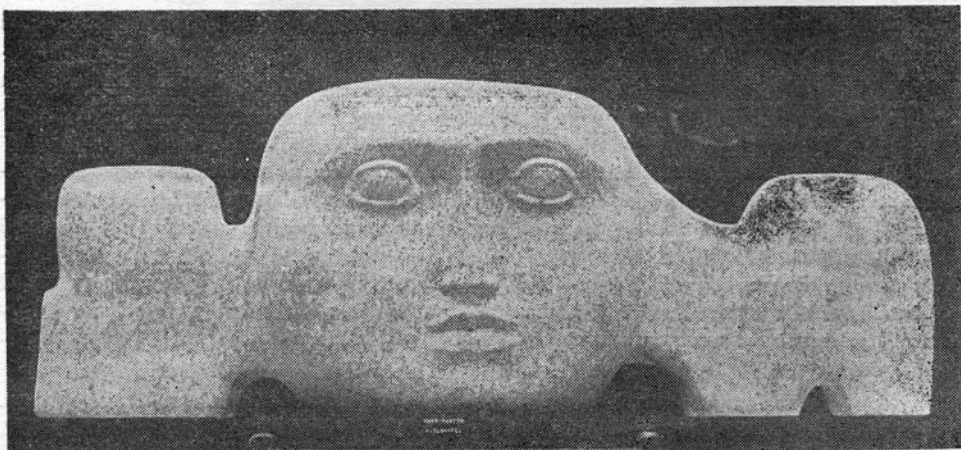
tömunkáját, Victor Cheresesiu és I. Tóth Zoltán marxista szellemű történetírását a testvéri hagyományok s a tudományos szocializmus alkotó szellemében.

Kőműves Kelemen és Meşterul Manole balladái ugyanazokat a keserveket vetítették ki mélységes tragikumukban. Honterus, N. Olahus, Apáczai Csere János, Mihai Halici és Mikes Kelemen európaisága és szülőföldszeretete egybefogja a sajátos lét és az összefogás nagy tanulságait. A haladó polgári művelődés iránt fogékony Teleki kancellár, Brukenthal gubernátor, Batthyány és Micu-Klein püspök alapította közintézmények az eszmei és művelődési áramlatok egybecsengését hirdetik.

Mindezt ma a szocialista humanizmus prizmáján keresztül nézzük és értékeljük a kiteljesült román nemzeti államban, amely negyedszázados fennállása után a demokratikus, majd szocialista átalakulás útjára tért. Ez az állam Románia Szocialista Köztársaság, ahol mi, nemzetiségek egyenrangú állampolgárok vagyunk, s nemcsak egyénileg, a törvény előtt, mint ahogy a polgári alkotmány emlékezett meg rólunk. Nemcsak papíron és beszédekben, hanem intézményesen is. Nem véglegesnek tekintve fejlődésünket, hanem társadalmunk haladó folyamatába szervesen beilleszkedve. Nem egyoldalúan, hanem mindegyikünk részéről kölcsönösen megnyilvánuló megbecsülésben és barátságban, mint közös hagyományaink folytatói és egyben sajátos szellemű örökségünk fejlesztői.

Nem ellentmondás, hanem dialektikus tény, hogy minél teljesebb szocialista nemzetiségünk önmegvalósulása, annál szorosabb a kapcsolatunk a román néppel. S minél teljesebb a román szocialista nemzet fejlődése, annál jobban felkarolja a nemzetiségek ügyét, közös szabadságjogaink és kötelezettségeink alapján.

„Hazánk ma a román nép és az együttélő nemzetiségek szorosan összeforrott családját alkotja — hirdeti Országos Konferenciánk határozata —, amelyben mindenki vállalva dolgozik a közös haza, Románia Szocialista Köztársaság jólétén, a szocializmus és a kommunizmus nagyszerű eszméinek valóra váltásán.“

Váró Márton szobra